

การก่อตัวของพรรคประชาธิปัตย์ในกระบวนการทางการเมืองไทย

นายมูรธาธีร์ รักชาติเจริญ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2525

ISBN 974-561-706-7

007665

i 17045861

THE FORMATION OF THE DEMOCRAT PARTY IN THAI POLITICAL PROCESS

Mr. Muratatee Rukchartcharoen

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirement

for the Degree of Master of Arts

Department of Government

Graduate School

Chulalongkorn University

1982

วิทยานิพนธ์เรื่อง การก่อตัวของพรรคประชาธิปไตยในกระบวนการทางการเมืองไทย
โดย นายมูรธาธิ์ รัชชาติเจริญ
ภาควิชา การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

Prasanna คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประสิทธิ์ บุญนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

Prasanna ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช)

Prasanna กรรมการ
(นายวิรุฬห์ พรหมายน)

Prasanna กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การก่อตัวของพรรคประชาธิปไตยในกระบวนการทางการเมืองไทย
ชื่อ	นายมูรธาธีร์ รักชาติเจริญ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ
ภาควิชา	การปกครอง
ปีการศึกษา	2525

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การก่อตัวของพรรคประชาธิปไตยในกระบวนการทางการเมืองไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการก่อตัวของพรรคประชาธิปไตยขึ้นมาในการเมืองไทยในปี พ.ศ. 2489 และสาเหตุที่พรรคประชาธิปไตยสามารถยืนหยัดอยู่ตลอดมาในกระบวนการการเมืองไทย ทั้ง ๆ ที่การเมืองไทยมีการปฏิวัติรัฐประหารหลายครั้งและบางครั้งก็มีผลให้มีการล้มเลิกรัฐธรรมนูญ และยุบเลิกพรรคการเมือง ทำให้พรรคการเมืองต่าง ๆ โดยส่วนมากแล้วต้องล้มหายไปจากการเมืองไทย แต่พรรคประชาธิปไตยสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดมา

วิธีการวิจัยเน้นหนักการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร (documentary research) จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทุกรูปแบบเพื่อสนับสนุนวิธีวิจัยเอกสารในการพิสูจน์สมมุติฐาน ผู้วิจัยได้จัดทำมีการสำรวจภาคสนาม (field research) โดยศึกษาจากสมาชิกพรรคประชาธิปไตยทั่วประเทศ โดยการออกแบบสอบถาม (questionnaire) จำนวน 332 ฉบับ และการสัมภาษณ์ (interview) โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์อย่าง สัมภาษณ์จากสมาชิกชั้นนำในพรรค ทั้งสมาชิกพรรคประชาธิปไตยรุ่นก่อตั้งพรรคในปี 2489 และสมาชิกพรรคประชาธิปไตยในปัจจุบัน โดยสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ส่วนวิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การคำนวณค่าร้อยละ (percentage)

ผลการวิจัยพบว่า

สาเหตุการก่อตัวของพรรคประชาธิปัตย์ในปี 2489 เนื่องจาก

1. ความจำเป็นต้องรวมตัวกันของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นฝ่ายค้านในสภา เพื่อรวมกันคัดค้านกับรัฐบาลอย่างเป็นทางการเป็นกลุ่มก่อน
2. เป็นความต้องการที่จะมีพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น
3. เป็นความต้องการของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น ที่ต้องการสร้างบรรยากาศประชาธิปัตย์

และการที่พรรคประชาธิปัตย์ตั้งอยู่เก่าแก่ได้นานเนื่องจาก

1. ลักษณะความเป็นผู้นำของหัวหน้าพรรค คือ นายทอง อภัยวงศ์ และม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นที่นิยมกันในหมู่ประชาชนและในบรรดานักการเมืองฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายตรงข้าม
2. ในฐานะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้ชื่อว่าเป็นพรรคการเมืองที่ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนมาโดยตลอด ไม่ว่าในฐานะที่เป็นฝ่ายค้านหรือเป็นรัฐบาล
3. การจัดองค์การของพรรคที่มีลักษณะของการเปิดโอกาสให้สาขาของพรรคในแต่ละภาคเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร

ถึงแม้ว่าพรรคประชาธิปัตย์ประสบกับปัญหาการปฏิวัติรัฐประหารและสภาพการณ์อันวุ่นวายไม่แน่นอนของการเมืองไทยมาโดยตลอด พรรคนี้ก็ยังสามารถฟื้นฟูปะสรกและยังคงดำรงอยู่มาตลอดได้ เพราะพรรคนี้ยึดถืออุดมการณ์มากกว่าตัวบุคคล.

Thesis Title The Formation of the Democrat Party in Thai Political
 Process
 Name Mr. Muratatee Rukchartcharoen
 Thesis Advisor Associate Professor Pricha Hongskrailers, Ph.D.
 Department Government
 Academic Year 1982

ABSTRACT

This research is aimed at studying the situation from which the
 Democrat Party political was formed in B.E. 2489 (1946). It also
 tries to find out how the Party has endured all these coups d'etat,
 abrogations of constitutions, dissolutions of political parties
 resulted in the eclipses of political parties. Yet the Democrat
 Party survives.

Documentary research constitutes a major approach of research
 methodology to be supplemented by field research which is carried
 out by tendering questionnaires to 332 Democrat Party members,
 together with interviewing a number of important members of The Party
 by sampling. These members include those during the Party formation
 period and the present ones. Statistical analysis of the data is done
 by percentage calculation.

From the research, it is found out that causes contributed to the formation of the Party in 1946 comprised :

1. The felt need among opposition factions among representatives in the parliament to act as a group to oppose the government.
2. The realization among the representatives that there should be a political party.
3. The desire of the representatives at that time to create a democratic atmosphere.

As for the survival of the Democrat Party, it results from ;

1. The leadership of the party leaders ; that is Mr. Khuong Abhiwongs and M.R.Seni Pramoj who were very popular among the people, politicians on the supporting side as well as the opposite.
2. The reputation of the Democrat Party as a party standing for people's interest either as the opposition or the government.
3. Party organization which makes way for party branches to participate in the administration of the Party.

The Democrat Party has passed through series of coup d'etat, confusion and uncertainty of Thai politics and survive because the Party adheres more to ideology than personality.

กติกกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยความหวังดีและความเอื้ออาทรจากผู้มีพระคุณ
คือนักวิจัยหลายท่าน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ ที่กรุณา
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ และห่วงใยผู้วิจัยมาโดยตลอด รวมทั้ง
กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบ ตลอดจนช่วยแก้ไขต้นร่างวิทยานิพนธ์ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยา
นิพนธ์ นาย วิรุทธิ์ พรหมายน ผู้อำนวยการกองการเลือกตั้งกรรมการปกครอง ที่กรุณาเป็น
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา
สุจริตชนารักษ์ ที่ได้กรุณาตรวจแก้บทความภาษาอังกฤษให้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์
คุณหญิง เลขา อภัยวงศ์ ที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ นายพิชัย รัตกุล หัวหน้าพรรค
ประชาธิปัตย์คนปัจจุบัน นาย คำรง ลัทธพิพัฒน์ ที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ นาย เฉลิมพันธ์
ศรีวิกรม์ ที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ นาย ชุนทอง ภูผิวเคื่อน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์
นาย มารุต บุญนาค รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ นาย ณัฐวุฒิ สุธิสสงคราม สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์
นายสุวิชัย พันธเศรษฐ อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ นายประสาน เอมรัฐ ประธานสาขา
พรรค จังหวัดนครพนม และนายสมชัย อัสวรัตน์ ประธานสาขาพรรค จังหวัดอุทัยธานี
นายมงคล สิมะโรจน์ อดีตสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้ผู้วิจัย
ได้สัมภาษณ์ และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ นายมานิต มหรรฆูช ร.ท.ท. กฤษณินธิพล
รักษาจิเจริญ ที่ได้ช่วยแนะนำและสนับสนุนผู้วิจัยมาเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์และบุคคลทุกท่านที่ได้ช่วยคอมเม้น
สอบถามของผู้วิจัย และผู้วิจัยขอขอบพระคุณ นายสมคิด ศรีสมาน และเจ้าหน้าที่

สำนักงานพรรคประชาธิปัตย์ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งข้อมูลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ คุณยุพดี ทิยาพันธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาและเต็มไปด้วยอริยาสัณยัตติในการที่ผู้วิจัยขอคำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับบัณฑิตวิทยาลัย และผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณอรพินทร์ วิจิณผล ที่ได้กรุณาห่วงใยและเห็น้อยากกับการพิมพ์วิทยานิพนธ์ทุกชิ้นจนสำเร็จเรียบร้อย

ผู้วิจัยขอขอบคุณและสำนึกในน้ำใจไมตรีและความเอื้อเฟื้อของเพื่อน ๆ ได้แก่ คุณนุชบา สีนสมบุญ คุณสาวตรี ปานะบุตร คุณยุบลีศ ชีระตระกูล คุณพีรศักดิ์ นนทะเป่าระยะ คุณเริงฤดี รักชาติเจริญ คุณรัชนี อินสว่าง ซึ่งได้มีส่วนเกื้อกูลแก่ผู้วิจัยและผู้วิจัยขอขอบคุณอีกหลายท่านที่ผู้วิจัยมิได้นำมากล่าว ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ ที่ได้ให้ความสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา และความภูมิใจทั้งหมดในงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลง ผู้วิจัยขอบอบแด่ ๆ ของผู้วิจัยทุกคน

อนึ่ง ในระหว่างการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย และหากคุณความดีใด ๆ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะมีอยู่ผู้วิจัยขอมอบให้กับครูและอาจารย์ทุกท่านที่ได้เมตตาสั่งสอนและถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้วิจัยมาจนบัดนี้ ส่วนขอฉีกพลาตบพร่องทั้งหลายที่พึงมี ผู้วิจัยขอนอมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

มูรธาธีร์ รักชาติเจริญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๗
รายการตารางประกอบ	๘
รายการแผนภูมิประกอบ	๙

บทที่

1 บทนำ

1. สภาพปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา	5
3. สมมุติฐานในการศึกษา	6
4. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	7
5. วิธีการศึกษา	7
6. ขอบเขตในการศึกษา	9
7. ขอบจำกัดในการศึกษา	9
8. แหล่งที่มาของข้อมูล	10
9. แนวการเสนอวิทยานิพนธ์	11

2 ความทั่วไปเกี่ยวกับพรรคการเมืองและสาเหตุที่ทำให้พรรคการเมืองไทย ไม่มั่นคง

1. ความหมายของพรรคการเมือง	14
2. องค์ประกอบของพรรคการเมือง	21
3. ความสำคัญของพรรคการเมือง	23
4. ความจำเป็นของพรรคการเมือง	26

5.	หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง	30
6.	สาเหตุที่ทำให้พรรคการเมืองไทยไม่มั่นคง	40
7.	ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาระบบพรรคการเมืองของไทย...	51
3	ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง ทฤษฎีผู้นำ ความเป็น สถาบันของพรรคการเมือง และสาขาพรรคการเมือง	
1.	ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการกำเนิดพรรคการเมือง	53
2.	ทฤษฎีผู้นำ	
2.1	คำจำกัดความของคำว่า "ผู้นำ"	59
2.2	ประเภทและลักษณะของผู้นำ	61
2.3	พิจารณาความเป็นผู้นำจากลักษณะและวิธีการทำงาน ...	62
2.4	พิจารณาความเป็นผู้นำจากการใช้อิทธิพลจริงใจ	63
2.5	คุณสมบัติของผู้นำ	65
2.6	หน้าที่ของผู้นำ	70
3.	พรรคการเมืองและการพัฒนาทางการเมือง	
3.1	ความหมาย	72
3.2	ลักษณะของพรรคการเมืองที่มีความเป็นสถาบัน	76
4.	สาขาพรรคการเมือง	
4.1	ความสำคัญของสาขาพรรคการเมือง	83
4.2	การจัดองค์กรของพรรคการเมือง : ในส่วนที่เกี่ยวกับ สาขาพรรค	86
4.3	ลักษณะสาขาพรรคการเมือง	96
4.4	หน้าที่และบทบาทของสาขาพรรค	99
4.5	การบริหารสาขาพรรค	102

บทที่	หน้า
4. กำเนิดและบทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ในกระบวนการทางการเมืองไทย	
1. ความทั่วไปเกี่ยวกับพรรคการเมืองไทย	106
2. กำเนิดพรรคประชาธิปัตย์	123
3. บทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ในกระบวนการทางการเมืองไทย ...	133
4. บุคคลิกภาพทางการเมืองในพรรคประชาธิปัตย์	205
4.1 นายควง อภัยวงศ์	205
4.2 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	218
5. วิเคราะห์บทบาทของพรรคประชาธิปัตย์ในกระบวนการทางการเมือง	
1. ข้อมูลทั่วไป	222
2. สาเหตุการก่อตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในปี 2489 เนื่องจาก	
2.1 ความจำเป็นต่อรวมตัวกันของบรรดาสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นฝ่ายค้านในสภา เพื่อร่วมกัน คัดค้านกับรัฐบาลอย่างเป็นกลุ่มก้อน	240
2.2 ความต้องการที่จะมีพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร	281
2.3 ความต้องการที่จะสร้างบรรยากาศประชาธิปัตย์	284
3. การที่พรรคประชาธิปัตย์ตั้งอยู่เฉพาะภาคใต้เนื่องมาจาก	
3.1 ลักษณะความเป็นผู้นำของหัวหน้าพรรค คือ นายควง อภัยวงศ์ และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นที่นิยมกัน	287
3.2 ในฐานะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้ชื่อว่าเป็นพรรคที่ต่อสู้ เพื่อผลประโยชน์ประชาชนมาโดยตลอด ไม่ว่าใน ฐานะที่เป็นฝ่ายค้านหรือเป็นรัฐบาล	305

บทที่	หน้า
3.3 การจัดการของพรรคที่มีลักษณะของการเปิดโอกาสให้ สาขาพรรคในแต่ละภาคเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร.....	304
4. ความซึกแย้งและแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์.....	361
6 สรุปและขอเสนอแนะ	
1. พิสูจน์สมมุติฐาน	391
2. ขอเสนอแนะปรับปรุงพรรคประชาธิปัตย์	393
บรรณานุกรม	412
ภาคผนวก ก. ประวัติสาขาพรรคประชาธิปัตย์	426
ภาคผนวก ข. แบบสอบถาม	428
ประวัติเขียน	441

รายการตารางประกอบ

ตารางที่	หน้า
1. แสดงตำแหน่งในพรรคของผู้ตอบ	224
2. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามเพศ	228
3. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามอายุ	228
4. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามการศึกษา	229
5. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามศาสนา	230
6. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามสถานภาพครอบครัว	231
7. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามอาชีพหลัก	232
8. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบ จำแนกตามภูมิลำเนา	233
9. แสดงจำนวนและร้อยละในการเข้าเป็นสมาชิกพรรคของผู้ตอบ จำแนกตามปี	234
10. แสดงเหตุผลหรือมุดเหตุจูงใจในการเข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์	236
11. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบต่อคำถามที่ว่า เคยลาออกจาก พรรคนี้มาก่อนหรือไม่	239
12. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบต่อคำถามที่ว่า เคยเป็นผู้นำการเมือง ในระดับท้องถิ่นหรือไม่	240
13. แสดงจุดประสงค์ของผู้ตอบในการรวมก่อตั้งพรรคในปี 2489	255
14. แสดงความเห็นของผู้ตอบเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยในปี 2489 นั้น มีมากน้อยเพียงไร	258
15. แสดงการเข้ามีส่วนร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ในปี 2489 ของผู้ตอบ	263
16. แสดงการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ในปี 2489 เพื่อร่วมกันก่อตั้งพรรค ประชาธิปัตย์	265

ตารางที่	หน้า
17	แสดงรายชื่อบุคคลสำคัญ ๆ ที่รวมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ในปี 2489 . 267
18	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบในเรื่องลักษณะพรรคประชาธิปัตย์ตาม ทัศนะของสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ 269
19	แสดงจุดประสงค์ของพรรคประชาธิปัตย์ที่ตั้งขึ้นมาในปี 2489 272
20	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบต่อการบรรลุจุดประสงค์ของพรรค ประชาธิปัตย์ หลังการก่อตั้งพรรคในปี 2489 แล้ว 273
21	แสดงความจำเป็นที่ต้องการรวมกลุ่ม ส.ส. ฝ่ายค้านในสภา พรรคประชาธิปัตย์ ในปี 2489 278
22	แสดงความต้องการมีพรรคการเมืองของพรรคสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในปี 2489 281
23	แสดงความต้องการมีพรรคการเมืองมากขึ้นเพียงไร ในปี 2489 .. 283
24	แสดงความต้องการสร้างบรรยากาศประชาธิปัตย์ของผู้ตอบ ในปี 2489 285
25	แสดงความต้องการสร้างบรรยากาศประชาธิปัตย์ของพรรค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2489 286
26	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบในเรื่องการต่อสู้ของพรรคประชาธิปัตย์ เพื่อประชาชน 334
27	แสดงผลงานของพรรคประชาธิปัตย์ในสมัยเมื่อได้เป็นรัฐบาล 335
28	แสดงผลงานของพรรคประชาธิปัตย์ในสมัยเมื่อได้เป็นฝ่ายค้าน 336
29	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบต่อผลงานของพรรคประชาธิปัตย์ว่าตรงกับ ความต้องการของประชาชนในระบอบนั้น ๆ มากน้อยเพียงไร 337
30	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบต่อนโยบายของพรรคว่าตรงกับความต้องการ ของประชาชนมากน้อยเพียงไร 338

ตารางที่	หน้า
31 แสดงความเอาใจใส่ในการปรับปรุงนโยบายของพรรค	339
32 แสดงความเห็นของผู้ตอบในเรื่องความเหมาะสมในการจัดองค์กร พรรคในปัจจุบัน	341
33 แสดงความเห็นของผู้ตอบต่อการจัดองค์กรของพรรคเปิดโอกาสให้ สาขาพรรคในแต่ละภาค เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารมากน้อย เพียงไร	342
34 แสดงความเห็นของผู้ตอบเกี่ยวกับการจัดองค์กรของพรรค เปิด โอกาสให้สมาชิกพรรค เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรพรรคมาก น้อยเพียงไร	355
35 แสดงความเห็นของผู้ตอบเกี่ยวกับว่าสาขาพรรคที่มีอยู่ อำนาจประโยชน์ต่อพรรคมากน้อยเพียงไร	356
36 แสดงความเห็นของผู้ตอบว่าสาขาพรรคเป็นประโยชน์ต่อ ประชาชนมากน้อยเพียงไร	357
37 แสดงความเห็นของผู้ตอบต่ออนาคตของสาขาพรรค	359
38 แสดงสาขาพรรคและ เขตเลือกตั้งในปี 2518	380
39 แสดงสาขาพรรคและจำนวนส.ส. ในภาคต่างๆปี 2518	381
40 แสดงสาขาพรรคกับ เขตเลือกตั้ง	382

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงการจัดองค์การของพรรคแรงงานของอังกฤษ.....	87
2 แสดงการจัดองค์การของพรรคอนุรักษนิยมของอังกฤษ	89
3. แสดงการจัดองค์การของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา	90
4 แสดงการจัดองค์การของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต	92
5 แสดงโครงสร้างของพรรคคอมมิวนิสต์จีน	94
6 แสดงสาขาพรรคระดับต่างๆและสาขาตามกลุ่มผลประโยชน์.....	97
7 แสดงการจัดองค์การของพรรคการเมืองเป็นรูปปิรามิด.....	99
8 แสดงการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองในประเทศไทยตามอุดมคติ.....	100
9,10 แสดงหน้าที่และบทบาทของสาขาพรรคเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ระดับท้องถิ่น	102,103
11 แสดงกราฟลายเส้นเปรียบเทียบลักษณะความเป็นผู้นำของหัวหน้า พรรคในอดีตและปัจจุบันทั้ง ๒ ทาน คือ นายควง อภัยวงศ์ และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	288